

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 14 (2015)

Προσωπικότητα και Ψυχική Ανθεκτικότητα Προϊσταμένων Νηπιαγωγών: Εμπειρική μελέτη

Αποστολία Μπέκα (Apostolia Mpeka), Ευστάθιος Ξαφάκος (Eystathios Xafakos)

doi: [10.12681/icw.17409](https://doi.org/10.12681/icw.17409)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπέκα (Apostolia Mpeka) Α., & Ξαφάκος (Eystathios Xafakos) Ε. (2015). Προσωπικότητα και Ψυχική Ανθεκτικότητα Προϊσταμένων Νηπιαγωγών: Εμπειρική μελέτη. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 14, 48–63.
<https://doi.org/10.12681/icw.17409>

Αποστολία Μπέκα

Νηπιαγωγός Μ. Ed.

liampeka@hotmail.com

Ευστάθιος Ξαφάκος

Δάσκαλος, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

xafakos@uth.gr

Προσωπικότητα και Ψυχική Ανθεκτικότητα Προϊσταμένων Νηπιαγωγών: Εμπειρική μελέτη⁴

Περίληψη

Η παρούσα εμπειρική μελέτη διερευνά το προφίλ της προσωπικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας των Προϊστάμενων Νηπιαγωγών του Νομού Μαγνησίας. Επιμέρους στόχος της συγκεκριμένης ποσοτικής έρευνας είναι να διερευνηθεί η πιθανή διαφοροποίησή των ανωτέρω εξαρτημένων μεταβλητών σε σχέση με την ηλικία και εκπαιδευτική προϋπηρεσία τους. Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς. Το μέγεθος του δείγματος, που επιλέχθηκε, ήταν 124 Προϊστάμενες Νηπιαγωγοί, ενώ το ποσοστό ανταπόκρισης έφτασε το 80% (100 συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι Προϊστάμενες Νηπιαγωγοί δηλώνουν σε μεγάλο βαθμό την προσήνεια ως βασική διάσταση της προσωπικότητάς τους, καθώς επίσης δηλώνουν υψηλό σκορ υπευθυνότητας ως διάσταση της ψυχικής ανθεκτικότητας, ενώ φαίνεται ότι δύο διαστάσεις της προσωπικότητάς τους, η προσήνεια και η δεκτικότητα, αποτελούν πιθανούς προβλεπτικούς παράγοντες της ψυχικής ανθεκτικότητάς τους.

Λέξεις κλειδιά: Προσωπικότητα, Ψυχική ανθεκτικότητα, Προϊστάμενες Νηπιαγωγοί

Personality & resilience characteristics displayed by kindergarten principals: An exploratory approach

Summary

This empirical study investigates the personality profile and resilience of Preschool Principals of Magnesia. Partial aim of this quantitative study is to investigate the possible differentiation of these dependent variables in relation to age and educational experience. The collection of primary data held by completing self-report questionnaire. The chosen sample was 124 preschool principals, while the response rate reached 80% (100 has completed the questionnaire). The results showed that Preschool Principals largely declare agreeableness as a key dimension of their personality, as well as they state

⁴ Μέρος της παρούσα έρευνας έχει παρουσιαστεί στο Διεθνές Συνέδριο ISNITE 2015 – New issues on Teacher Education (11-13 Σεπτεμβρίου), στον Βόλο.

high scores of responsibility as a dimension of resilience, while it seems that two dimensions of personality profile, the agreeableness and openness are possible predictive factors of their resilience.

Key words: Personality, Resilience, Preschool principals

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον από την επιστημονική κοινότητα σε θέματα που αναφέρονται στην προσωπικότητα, το προφίλ του ψυχικά ανθεκτικού ηγέτη, αλλά και σε στρατηγικές ψυχικής ανθεκτικότητας, καθώς οι μελέτες σχετικά με αυτές τις έννοιες παρουσιάζουν αυξητική τάση που είναι αναγκαίο να χρησιμοποιεί ο ηγέτης ώστε να πετυχαίνει σε περιόδους αλλαγών, κρίσεων και ταραχών, ενώ η σχετική βιβλιογραφία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον (Benard, 1991; Chemers, 1997; Gupton & Slick, 1996; John & Srivastava, 1999; Katz & Kahn, 1978; Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; McCrae & Costa, 1987, 2003, McCrae & John, 1992; Masten, 1994; Patterson, Goens, & Reed, 2009; Patterson & Kelleher, 2005; Pulley, 1997; Wolin & Wolin, 1993).

Ο Buss (1996) πρότεινε πέντε βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, Εξωστρέφεια, Προσήνεια, Ευσυνειδησία, Νευρωτισμό και Δεκτικότητα σε Εμπειρία, υποδεικνύοντας ότι αυτά τα χαρακτηριστικά αντιπροσωπεύουν τις πιο σημαντικές ιδιότητες που σχηματίζουν το κοινωνικό μας τοπίο (όπ. αναφ. στο John & Srivastava, 1999).

Από την άλλη, η ψυχική ανθεκτικότητα αποτελεί μία δισδιάστατη έννοια και αφορά την έκθεση στην αντιξοότητα και την εκδήλωση θετικών αποτελεσμάτων προσαρμογής (Luthar & Cicchetti, 2000; Masten, 1994). Η χρόνια έκθεση σε κοινωνική βία, για παράδειγμα, εμπεριέχει υψηλό κίνδυνο, δεδομένου ότι τα άτομα που βιώνουν αυτήν την κατάσταση στη ζωή τους, δεν έχουν ομαλή προσαρμογή από αυτά που δε βιώνουν κοινωνική βία (Luthar & Cicchetti, 2000; Lynch & Cicchetti, 1998; Osofsky, 1995).

Παρ' ότι έχει επισημανθεί στη διεθνή βιβλιογραφία η σημασία και ο ρόλος της ψυχικής ανθεκτικότητας του σχολικού διευθυντή, φαίνεται πως δεν έχουν διερευνηθεί καθόλου στο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο οι συγκεκριμένες μεταβλητές. Ενώ πρόσφατα διερευνήθηκε από τις Lazaridou & Beka (2015) η ψυχική ανθεκτικότητα των διευθυντών σε Δημοτικά Σχολεία. Οπότε κρίθηκε αναγκαία η συστηματική μελέτη τους και η πιθανή συσχέτισή τους μέσα από την παρούσα ποσοτική έρευνα. Όπως επίσης και η πιθανή διαφοροποίηση τους σε σχέση με δημογραφικούς παράγοντες, που πιθανόν να επηρεάζουν τις συγκεκριμένες μεταβλητές.

2. Ορισμός της προσωπικότητας

Σύμφωνα με την άποψη που βρίσκει σύμφωνη την πλειοψηφία των θεωρητικών (John 1990; John, Donahue & Kentle, 1991; McCrae & John, 1992 όπ. αναφ. στο John & Srivastava, 1999), η ανθρώπινη προσωπικότητα συνίσταται από πέντε βασικές διαστάσεις, που συχνά αναφέρονται ως «Big Five» χαρακτηριστικά προσωπικότητας (John, Naumann & Soto, 2008; McCrae, 2002; McCrae & Costa, 1987, 2003), οι οποίες είναι:

Η Εξωστρέφεια (Extraversion), με χαρακτηριστικά γνωρίσματα την κοινωνικότητα, την ισχυρογνωμοσύνη, την ενεργητικότητα, τη φιλοδοξία και την επιβεβαίωση, η Προσήνεια (Agreeableness), η οποία σχετίζεται με χαρακτηριστικά όπως είναι η φιλική διάθεση, η συνεργασία, ο αλtruισμός, η εμπιστοσύνη, η φερεγγυότητα, η συμπόνια και η ευγένεια, η Ευσυνειδησία

(Conscientiousness), που σχετίζεται με χαρακτηριστικά όπως είναι η οργάνωση, η ανάληψη καθηκόντων, η υπευθυνότητα, η αξιοπιστία, η εργατικότητα και τα κίνητρα για επιτυχία, ο Νευρωτισμός (Neuroticism), με χαρακτηριστικά όπως είναι η νευρικότητα, ο εγωισμός, η μελαγχολία, το άγχος και η κακή, ασταθής συναισθηματική διάθεση, σε αντίθεση με το χαμηλό νευρωτισμό με χαρακτηριστικά τη συναισθηματική σταθερότητα, την ηρεμία, την αυτοπεποίθηση, την ετοιμότητα και την ικανοποίηση και η Δεκτικότητα σε Εμπειρία (Openness to experience), που συνδέεται με χαρακτηριστικά όπως είναι η αισθητική ευαισθησία, η φαντασία, η καινοτομία, η δημιουργικότητα, το θάρρος, η διάθεση για γνώση και για νέες εμπειρίες.

3. Ορισμοί ψυχικής ανθεκτικότητας

Οι Wolin & Wolin (1993) ανέπτυξαν το μοντέλο της αλλαγής, που περιγράφει επτά χαρακτηριστικά των ψυχικά ανθεκτικών ανθρώπων: Διορατικότητα, ανεξαρτησία, σχέσεις, πρωτοβουλία, δημιουργικότητα, χιούμορ και ηθική.

Οι Gurpton & Slick (1996) πρόσθεσαν, επίσης, την επιμονή, την αποφασιστικότητα και την αισιοδοξία ως χαρακτηριστικά ανθεκτικότητας (Christman & McClellan, 2007). Ή όπως αναφέρουν οι Luthar, Cicchetti & Becker (2000) πρόκειται για μία δυναμική διαδικασία με αποτέλεσμα τη θετική προσαρμογή μέσα σε ένα πλαίσιο μεγάλης αντιξοότητας.

Ο όρος ψυχική ανθεκτικότητα στην ψυχολογία σημαίνει την τάση ενός ατόμου να αντιμετωπίζει με επιτυχία το άγχος και την αντιξοότητα (Patterson & Kelleher, 2005) και είναι πιο γνωστή ως διαδικασία και όχι ως χαρακτηριστικό ενός ατόμου (Masten, 1999; Patterson & Kelleher, 2005).

Η ψυχική ανθεκτικότητα είναι η ικανότητα να ξεπεράσει κανείς γρήγορα την αντιξοότητα (Loehr & Schwartz, 2003; Pulley, 1997), την αποδιοργανωτική αλλαγή και την αποτυχία (Netuveli, Blane, Wiggins, Montgomery & Hildon, 2008).

4. Σχέση ψυχικής ανθεκτικότητας και προσωπικότητας

Η ψυχική ανθεκτικότητα φαίνεται να περιλαμβάνει τις διαστάσεις και της Δεκτικότητας και του χαμηλού Νευρωτισμού, γιατί ένα ψυχικά ανθεκτικό άτομο θεωρείται τόσο διανοητικά επινοητικό, όσο και αποτελεσματικό στον έλεγχο του άγχους (Block & Block, 1980 στο John & Srivastava, 1999). Ωστόσο, οι Robins, John & Caspi (1994) υποστήριξαν ότι η ψυχική ανθεκτικότητα σχετίζεται με όλες τις διαστάσεις του μοντέλου «Big Five» όσον αφορά την καλή προσαρμογή.

Τα χαρακτηριστικά των ψυχικά ανθεκτικών ατόμων περιλαμβάνουν αντοχή στην αρνητική επίδραση, προσωπική δύναμη, αυτοεκτίμηση, εσωτερικό κέντρο ελέγχου, αίσθηση του χιούμορ, αισιοδοξία, στρατηγικές αντιμετώπισης του άγχους, συμμετοχή σε ομάδες αξιών, πεποίθηση, γενναιότητα και δεξιότητα λύσης προβλημάτων (Cooper, Estes, & Allen, 2004).

5. Σχολικός διευθυντής και ψυχική ανθεκτικότητα

Οι Patterson et al., (2009) περιγράφουν τρεις ομάδες δεξιοτήτων και έντεκα δυνάμεις/διαστάσεις που οι επιτυχημένοι διευθυντές δημοτικών σχολείων μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να τους βοηθήσουν να γίνουν πιο ανθεκτικοί ψυχικά ηγέτες.

Πρώτη Ομάδα Δεξιοτήτων: Δεξιότητες Ψυχικής Ανθεκτικής Σκέψης. Οι ανθεκτικοί ηγέτες παρουσιάζουν αισιόδοξη σκέψη για το μέλλον και για τα εμπόδια που θα συναντήσουν σε όλη την πορεία τους.

Δεύτερη Ομάδα Δεξιοτήτων: Δεξιότητες Ανάπτυξης Ψυχικής Ανθεκτικής Ικανότητας. Τέσσερις ηγετικές διαστάσεις αποτελούν την ψυχική ανθεκτική ικανότητα: οι προσωπικές αξίες, η προσωπική δύναμη (Maclean, 2004), η προσωπική βάση υποστήριξης και η προσωπική ευημερία.

Τρίτη Ομάδα Δεξιοτήτων: Δεξιότητες Ψυχικής Ανθεκτικής Δράσης. Τέσσερις δεξιότητες δράσης είναι απαραίτητες προκειμένου να ενισχυθεί η ηγετική ψυχική ανθεκτικότητα: επιμονή, προσαρμοστικότητα, θαρραλέα λήψη αποφάσεων και προσωπική ευθύνη.

Οι έντεκα διαστάσεις που αναφέρουν οι Patterson et al., (2009) είναι οι διαστάσεις που μπορούν οι επιτυχημένοι διευθυντές ηγέτες να χρησιμοποιήσουν για να τους βοηθήσουν να γίνουν πιο ψυχικά ανθεκτικοί και είναι Αισιοδοξία/Όραμα, Αισιοδοξία/Ρεαλισμός, Προσωπικές Αξίες, Προσωπική Δύναμη, Βάση Υποστήριξης, Συναισθηματική ευεξία, Σωματική ευεξία, Επιμονή, Προσαρμοστικότητα, Θάρρος Αποφάσεων και Υπευθυνότητα.

6. Ερευνητικά ερωτήματα

Ως αποτέλεσμα της βιβλιογραφικής επισκόπησης και των προηγούμενων ερευνών για την προσωπικότητα και την ψυχική ανθεκτικότητα, τα βασικά ερωτήματα της έρευνας που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα:

1. Ποιο προφίλ προσωπικότητας εμφανίζουν οι προϊστάμενες των νηπιαγωγείων;
2. Διαφοροποιείται η προσωπικότητα τους βάσει της ηλικίας;
3. Διαφοροποιείται η προσωπικότητα τους βάσει της προϋπηρεσίας τους στη συγκεκριμένη θέση;
4. Ποιο προφίλ ψυχικής ανθεκτικότητας εμφανίζουν οι προϊστάμενες των νηπιαγωγείων;
5. Διαφοροποιείται η ψυχική τους ανθεκτικότητα βάσει της ηλικίας;
6. Διαφοροποιείται η ψυχική τους ανθεκτικότητα βάσει της προϋπηρεσίας τους στη συγκεκριμένη θέση;
7. Υπάρχει σχέση ανάμεσα στην προσωπικότητα και την ψυχική ανθεκτικότητα

7. Μεθοδολογία

7.1. Δείγμα

Προσεγγίστηκε όλος ο πληθυσμός των προϊσταμένων των νηπιαγωγείων, 124 προϊστάμενοι/νες, 123 γυναίκες και 1 άντρας, αλλά τελικά συμμετείχαν οι 100 ($n = 100$), όλες γυναίκες, οι οποίες αποτέλεσαν το 100% του συνολικού δείγματος.

Το 61% των συμμετεχόντων ανήκε στην ηλικιακή ομάδα των 40-49 ετών, ενώ το μικρότερο ποσοστό 18% των συμμετεχόντων ανήκε στην ηλικιακή ομάδα των 50-59 ετών. Η μεγαλύτερη εκπαιδευτική προϋπηρεσία ήταν σε ποσοστό 63% τα 0-5 χρόνια, ενώ η μικρότερη προϋπηρεσία ήταν σε ποσοστό 3% τα 11-15 χρόνια και τα πάνω από 20 χρόνια. Το δημογραφικό προφίλ των εκπαιδευτικών παρουσιάζεται με λεπτομέρειες στον παρακάτω πίνακα 1.

Πίνακας 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Δημογραφικά χαρακτηριστικά		N=100	
Φύλο		N	%
Άντρες		0	0
Γυναίκες		100	100
Ηλικία			
30-39		21	21
40-49		61	61
50-59		18	18
Προϋπηρεσία			
0-5		63	63
6-10		31	31
11-15		3	3
16-20		0	0
21>		3	3

7.2. Ερευνητικά εργαλεία

Η συλλογή των δεδομένων για αυτές τις έννοιες έγινε με τη χρήση δύο διαφορετικών κλιμάκων, οι οποίες αναφέρονται στη συνέχεια:

α) Η κλίμακα «Leadership Resilience Profile (Revised) Scale LRP-R», ένα ελεύθερο ερωτηματολόγιο στο WEB που πρόσφατα δημιούργησαν οι Patterson, Goens & Reed (2013), το οποίο περιλαμβάνει 44 δηλώσεις δομημένες σε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert (1=Διαφωνώ έντονα, 5=Συμφωνώ έντονα). Η εσωτερική συνέπεια της κλίμακας ήταν άριστη σύμφωνα με το συντελεστή αξιοπιστίας α του Cronbach ($\alpha = ,94$).

β) Η κλίμακα «The Big Five Inventory» (BFI) των John, Donahue & Kentle (1991) διατίθεται ελεύθερα στο Διαδίκτυο και περιλαμβάνει 44 δηλώσεις, οι οποίες αναφέρονται στους πέντε παράγοντες της προσωπικότητας, δομημένες σε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert (1=Διαφωνώ έντονα, 5=Συμφωνώ έντονα). Η εσωτερική συνέπεια ήταν αρκετά καλή σύμφωνα με το συντελεστή αξιοπιστίας α του Cronbach ($\alpha = ,68$).

7.3. Διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν μέσα από ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε όλες τις προϊστάμενες των νηπιαγωγείων του Νομού Μαγνησίας. Αρχικά, έγινε μετάφραση του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου «Leadership Resilience Profile (Revised) Scale LRP-R» και την πρώτη εβδομάδα του Μαρτίου δόθηκε σε 10 προϊστάμενες, στα πλαίσια μιας πιλοτικής έρευνας, για να βρεθεί αν όλες οι ερωτήσεις ήταν σαφείς και κατανοητές και στα πλαίσια των ελληνικών δεδομένων. Οι συμμετέχουσες δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν κανένα πρόβλημα στην κατανόηση των ερωτήσεων, γι' αυτό και δεν πρότειναν καμία αλλαγή.

Στη συνέχεια, η συλλογή των ερωτηματολογίων έγινε τους μήνες Απρίλιο – Μάιο του σχολικού έτους 2014-2015 και διήρκεσε 8 εβδομάδες. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε στο "Google.docs" μέσω ηλεκτρονικής φόρμας δημιουργίας και υποβολής ερωτηματολογίων και δόθηκε στις προϊστάμενες να απαντήσουν μόνο ηλεκτρονικά. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου δεν υπερέβαινε τα 20 λεπτά της ώρας.

Τέλος, ακολουθήθηκε η ίδια διαδικασία και με το άλλο ερωτηματολόγιο για τις διαστάσεις της προσωπικότητας «The Big Five Inventory», το οποίο μεταφράστηκε, δόθηκε για πιλοτική έρευνα και μετά σχεδιάστηκε στο "Google forms" ώστε να απαντήσουν οι προϊστάμενες μόνο ηλεκτρονικά. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου δεν υπερέβαινε τα 10 λεπτά της ώρας. Η ολοκλήρωση συλλογής αυτών των δεδομένων διήρκεσε 8 εβδομάδες τους μήνες Απρίλιο – Μάιο του 2015.

7.4. Επεξεργασία δεδομένων

Για την εισαγωγή και τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό SPSS Statistics 16.0 for Windows. Χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι τόσο της περιγραφικής στατιστικής, όσο και οι μέθοδοι της επαγωγικής στατιστικής για την παρουσίαση και την περιγραφή των αριθμητικών δεδομένων. Οι περιγραφικές μέθοδοι αφορούσαν στον υπολογισμό των μέσων όρων και των τυπικών αποκλίσεων των μεταβλητών. Οι επαγωγικές μέθοδοι χρησιμοποιήθηκαν για τον έλεγχο των διαφορών των ομάδων. Χρησιμοποιήθηκαν η Ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης (One-way ANOVA) και ο έλεγχος t-test για ανεξάρτητα δείγματα. Ο υπολογισμός των συσχετίσεων έγινε με το συντελεστή συσχέτισης Pearson (r) και της σημαντικότητάς του, μεταξύ των διαστάσεων της προσωπικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας. Το διάστημα εμπιστοσύνης ορίστηκε στο 95%.

8. Αποτελέσματα

8.1. Προφίλ Προσωπικότητας

Από τον υπολογισμό των Μέσων Τιμών και των Τυπικών Αποκλίσεων της μεταβλητής της έρευνας προέκυψε ότι οι προϊστάμενες δηλώνουν υψηλό επίπεδο στην Προσήνεια ως διάσταση της προσωπικότητας τους (Μ.Τ.=4,48, Τ.Α.=0,44) και χαμηλό επίπεδο στο Νευρωτισμό (Μ.Τ.=2,14, Τ.Α.=0,58) (Πίνακας 2)

Πίνακας 2. Μέσες Τιμές (Μ.Τ.) και Τυπικές Αποκλίσεις (Τ.Α.) των διαστάσεων της Προσωπικότητας

Μεταβλητές		N=100	
		Μ.Τ.	Τ.Α
Διαστάσεις Προσωπικότητας	Δεκτικότητα σε εμπειρία	4,00	.50
	Ευσυνειδησία	4,38	.41
	Προσήνεια	4,48	.44
	Εξωστρέφεια	3,62	.52
	Νευρωτισμός	2,14	.58

8.2. Διαφοροποίηση του προφίλ της προσωπικότητας βάσει της ηλικίας

Εξετάστηκε, επίσης, η πιθανότητα να επιδρά στο προφίλ της προσωπικότητας των προϊσταμένων η εξωγενής μεταβλητή ηλικία. Δημιουργήθηκαν 3 ηλικιακές ομάδες, 30-39 ετών (21 άτομα), 40-49 ετών (61 άτομα) και 50-59 (18 άτομα).

Η προσωπικότητα βρέθηκε να διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία των συμμετεχόντων προϊσταμένων (Πίνακας 3) ως προς τη διάσταση που αφορά την ευσυνειδησία (Μ.Τ.=4,53, Τ.Α.=0,32).

Πίνακας 3. Διαφοροποίηση του προφίλ της προσωπικότητας βάσει της ηλικίας

		N	Μέση Τιμή	Τ.Α.	Σημαντικότητα Διαφοράς
Ευσυνειδησία $F = 4,38$	30-39	21	4,17	0,46	0,015*
	40-49	61	4,41	0,40	
	50-59	18	4,53	0,32	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$

8.3. Διαφοροποίηση του προφίλ της προσωπικότητας βάσει της προϋπηρεσίας

Επιπλέον, εξετάστηκε η πιθανότητα να επηρεάζεται το προφίλ της προσωπικότητας των προϊσταμένων από την εξωγενή μεταβλητή προϋπηρεσία στην ηγετική θέση. Δημιουργήθηκαν πέντε ομάδες προϋπηρεσίας των προϊσταμένων των νηπιαγωγείων, 0-5 χρόνια (63 άτομα), 6-10 χρόνια (31 άτομα), 11-15 χρόνια (3 άτομα), 16-20 χρόνια (0 άτομα) and 21> (3 άτομα).

Δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση σε καμία από τις διαστάσεις της προσωπικότητάς τους.

8.4. Προφίλ Ψυχικής Ανθεκτικότητας

Από τον υπολογισμό των Μέσων Τιμών και των Τυπικών Αποκλίσεων της μεταβλητής της έρευνας προέκυψε ότι οι προϊστάμενες των νηπιαγωγείων δηλώνουν υψηλότερο σκορ στην Προσωπική Υπευθυνότητα ως διάσταση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας (Μ.Τ.=4,54, Τ.Α.=0,50) και χαμηλότερο σκορ στη Σωματική ευεξία (Μ.Τ.=3,47, Τ.Α.=0,75) (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Μέσες Τιμές (Μ.Τ.) και Τυπικές Αποκλίσεις (Τ.Α.) των διαστάσεων της ψυχικής ανθεκτικότητας.

Μεταβλητές		N=100	
		Μ.Τ.	Τ.Α.
Διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας	Αισιοδοξία/Όραμα	4,22	.55
	Αισιοδοξία/Ρεαλισμός	4,30	.57
	Προσωπικές ηθικές αξίες	3,87	.60
	Προσωπική Δύναμη	4,11	.62
	Βάση υποστήριξης	4,50	.53
	Συναισθηματική ευεξία	4,05	.59
	Σωματική ευεξία	3,47	.75
	Θάρρος αποφάσεων	4,09	.59

Προσωπική Υπευθυνότητα	4,54	.50
Προσαρμοστικότητα	4,44	.53
Επιμονή	4,00	.62

8.5. Διαφοροποίηση του προφίλ της ψυχικής ανθεκτικότητας βάσει της ηλικίας

Η ψυχική ανθεκτικότητα βρέθηκε να διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία των συμμετεχόντων νηπιαγωγών (Πίνακας 5) ως προς τις διαστάσεις που αφορούν την Αισιοδοξία/Ρεαλισμό ($F = 3,64, p < 0,05$), την Προσωπική Δύναμη ($F = 4,84, p < 0,05$), τη Συναισθηματική ευεξία ($F = 3,71, p < 0,05$), το Θάρρος αποφάσεων ($F = 6,20, p < 0,05$) και την Επιμονή ($F = 4,68, p < 0,05$).

Πίνακας 5. Διαφοροποίηση στις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας με βάση την ηλικία

	N	Μέση Τιμή	T.A.	Σημαντικότητα Διαφοράς
Αισιοδοξία/Ρεαλισμός $F = 3,64$	30-39	21	4,23	0,56
	40-49	61	4,24	0,57
	50-59	18	4,63	0,49
Προσωπική δύναμη $F = 4,84$	30-39	21	3,92	0,51
	40-49	61	4,07	0,64
	50-59	18	4,49	0,51
Συναισθηματική ευεξία $F = 3,71$	30-39	21	3,94	0,61
	40-49	61	3,98	0,57
	50-59	18	4,38	0,52
Θάρρος αποφάσεων $F = 6,20$	30-39	21	3,87	0,49
	40-49	61	4,05	0,60
	50-59	18	4,49	0,51
Επιμονή $F = 4,68$	30-39	21	3,77	0,59
	40-49	61	3,97	0,60
	50-59	18	4,35	0,58

* $p < 0,05$

8.6. Διαφοροποίηση του προφίλ της ψυχικής ανθεκτικότητας βάσει της προϋπηρεσίας

Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις σε καμία από τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας με βάση την προϋπηρεσία και στις 5 ηλικιακές ομάδες των συμμετεχόντων προϊσταμένων νηπιαγωγείων.

8.7. Συσχέτιση της προσωπικότητας με την ψυχική ανθεκτικότητα

Η μελέτη των συσχετίσεων μεταξύ των διαστάσεων της προσωπικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας στις προϊστάμενες έδειξε ασθενείς σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών, με το διάστημα εμπιστοσύνης να έχει οριστεί στο 95%. (Πίνακας 6). Χρησιμοποιήθηκε ο παραμετρικός συντελεστής του Pearson.

Πιο συγκεκριμένα, η Εξωστρέφεια σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Όραμα, την Προσωπική δύναμη, τις Προσωπικές αξίες, τη Σωματική ευεξία, το Θάρρος αποφάσεων, την Προσωπική

υπευθυνότητα και την Επιμονή. Η Προσήνεια σχετίζεται θετικά με όλες τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας.

Η Ευσυνειδησία σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Όραμα, την Προσωπική δύναμη, την Αισιοδοξία/Ρεαλισμό, τη Βάση υποστήριξης, το Θάρρος αποφάσεων, την Προσαρμοστικότητα και την Επιμονή.

Επίσης, η Δεκτικότητα σε εμπειρίες σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Όραμα, την Προσωπική δύναμη, τις Προσωπικές αξίες, την Αισιοδοξία/Ρεαλισμό, τη Σωματική ευεξία, το Θάρρος αποφάσεων, την Προσωπική υπευθυνότητα, την Προσαρμοστικότητα και την Επιμονή. Τέλος, ο Νευρωτισμός σχετίζεται αρνητικά με όλες τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας.

Πίνακας 6. Συσχετίσεις διαστάσεων της προσωπικότητας με τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας

Μεταβλητές	Εξωστρέφεια	Προσήνεια	Ευσυνειδησία	Νευρωτισμός	Δεκτικότητα
Αισιοδοξία/ Όραμα	0,362**	0,306**	0,216*	-0,422**	0,316**
Αισιοδοξία / Ρεαλισμός	0,171	0,333**	0,312**	-0,365**	0,262**
Προσωπικές αξίες	0,244*	0,310**	0,054	-0,249*	0,374**
Προσωπική δύναμη	0,349**	0,343**	0,418**	-0,446**	0,501**
Βάση υποστήριξης	-0,009	0,236*	0,249*	-0,207*	0,131
Συναισθηματική ευεξία	0,114	0,320**	0,109	-0,324**	0,099
Σωματική ευεξία	0,229*	0,242*	0,127	-0,248*	0,224*
Θάρρος αποφάσεων	0,299**	0,201*	0,341**	-0,391**	0,377**
Προσωπική υπευθυνότητα	0,277**	0,272**	0,176	-0,376**	0,297**
Προσαρμοστικότη τα	0,107	0,416**	0,279**	-0,356**	0,250*
Επιμονή	0,246*	0,346**	0,319**	-0,299**	0,359**

* $p < 0,05$

Τέλος, χρησιμοποιώντας γραμμική παλινδρόμηση προσπαθήσαμε να δούμε ποιος παράγοντας της προσωπικότητας μπορεί να προβλέψει την ψυχική ανθεκτικότητα, με το διάστημα εμπιστοσύνης να έχει οριστεί στο 95%. Ο Νευρωτισμός ($\beta = -0,278$, $p < 0,001$) δε συμπεριλήφθηκε στον πίνακα γιατί είναι αρνητικός παράγοντας. Επίσης, η εξωστρέφεια και η ευσυνειδησία δε φαίνονται στην παλινδρόμηση γιατί δεν είναι παράγοντες της ψυχικής ανθεκτικότητας.

Μόνο η Προσήνεια και η Δεκτικότητα στις εμπειρίες φαίνονται να είναι ισχυροί παράγοντες για την ψυχική ανθεκτικότητα (Πίνακας 7). Πολλαπλή παλινδρόμηση στα σκορ της ψυχικής ανθεκτικότητας α. Προσήνεια ($\beta = 0,219$, $p < 0,001$) και β. Δεκτικότητα στις εμπειρίες ($\beta = 0,277$, $p < 0,001$) έδειξε ότι και οι δύο παράγοντες είναι σημαντικοί για την ψυχική ανθεκτικότητα.

Πίνακας 7. Παλινδρόμηση για τις διαστάσεις της προσωπικότητας με τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας

Υπόδειγμα	Μη τυποποιημένοι συντελεστές		Τυποποιημένοι συντελεστές	t	Σημαντικότητα P
	B	Std.Error	Beta		
(Σταθερός όρος)	4,860	0,138		35,187	< 0,000
Νευρωτισμός	-0,335	0,062	-0,477	-5,366	< 0,000
(Σταθερός όρος)	3,746	0,357		10,491	< 0,000
Νευρωτισμός	-0,269	0,062	-0,384	-4,316	< 0,000
Δεκτικότητα σε εμπειρίες	0,244	0,073	0,298	3,354	< 0,001
(Σταθερός όρος)	2,751	0,562		4,895	< 0,000
Νευρωτισμός	-0,195	0,069	-0,278	-2,807	< 0,006
Δεκτικότητα σε εμπειρίες	0,226	0,072	0,277	3,157	< 0,002
Προσήνεια	0,202	0,090	0,219	2,261	< 0,026

9. Συζήτηση αποτελεσμάτων

9.1. Προφίλ προσωπικότητας

Οι προϊστάμενες των νηπιαγωγείων δηλώνουν σε υψηλό επίπεδο την Προσήνεια ως διάσταση της προσωπικότητάς τους και μετά ακολουθούν η Ευσυνειδησία, η Δεκτικότητα σε εμπειρίες και η Εξωστρέφεια, ενώ δηλώνουν σε χαμηλό επίπεδο το Νευρωτισμό.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας και έχοντας υπόψη το θεωρητικό πλαίσιο, είναι δυνατόν να εξαχθούν τα παρακάτω συμπεράσματα: Η σχέση της Προσήνειας με την ηγεσία είναι αμφιλεγόμενη. Κάποια χαρακτηριστικά της σχετίζονται με την ηγεσία και κάποια όχι (Bass, 1990 στο Judge, Bono, Ilies, & Gerhardt, 2002). Η Ευσυνειδησία σχετίζεται με την απόδοση στην εργασία (Barrick & Mount, 1991) και αυτό σημαίνει ότι σχετίζεται και με την αποτελεσματική ηγεσία (Judge et al., 2002).

Η Δεκτικότητα σε εμπειρίες συνδέεται έντονα με τη δημιουργικότητα, που φαίνεται να είναι μία σημαντική δεξιότητα των αποτελεσματικών ηγετών (Judge et al., 2002). Οι δύο βασικές διαστάσεις της Εξωστρέφειας, η κυριαρχία και η κοινωνικότητα, συνδέονται με τις ατομικές και τις ομαδικές αποτιμήσεις της ηγεσίας (Gough, 1990 στο Judge et al., 2002). Τέλος, όσον αφορά το Νευρωτισμό, δείκτες χαμηλού Νευρωτισμού, π.χ. αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, λειτουργούν ως προβλεπτικοί παράγοντες της ηγεσίας (Judge et al., 2002).

Από το δείγμα της έρευνάς μας δε διεξήχθη ανάλογο συμπέρασμα, παρ' όλα αυτά φάνηκε ότι η Προσήνεια ήταν σε υψηλό επίπεδο ως διάσταση της προσωπικότητας των προϊσταμένων, γεγονός που μας οδηγεί να συμπεράνουμε ότι διαθέτουν φιλικότητα, συνεργασία, αλτρουισμό, κατανόηση, εμπιστοσύνη, αξιοπιστία, συμπόνια, υποτακτικότητα, ανησυχία και ευγένεια ως σχολικοί ηγέτες.

9.2. Διαφοροποίηση του προφίλ της προσωπικότητας βάσει της ηλικίας

Η ηλικία των προϊσταμένων βρέθηκε να παίζει στατιστικά σημαντικό ρόλο μόνο στην Ευσυνειδησία ως διάσταση της προσωπικότητάς τους. Πιο συγκεκριμένα, η τάση για τις προϊστάμενες δείχνει τις μεγαλύτερες (50-59) να είναι πιο ευσυνείδητες από τις άλλες, ενώ οι προϊστάμενες κάτω των 40 ετών, δηλαδή οι πιο μικρές ηλικιακά, βρέθηκε να είναι πιο νευρωτικές.

Σε έρευνα των Costa, Terracciano, & McCrae, (2001) βρέθηκε ότι ο Νευρωτισμός, η Εξωστρέφεια και η Δεκτικότητα σε εμπειρίες εξασθενούσαν με το πέρασμα της ηλικίας, ενώ η Προσήνεια και η Ευσυνειδησία έτειναν να αυξάνονται (Costa et al., 2001), επιβεβαιώνοντας μέρος από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, που δείχνουν τις πιο μεγάλες ηλικιακά προϊστάμενες να είναι πιο ευσυνείδητες που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι έχουν οργάνωση, υπευθυνότητα, αξιοπιστία, αφοσίωση, εργατικότητα και κίνητρο για επιτυχία, ίσως λόγω ευρείας εμπειρίας, φόβου και μεγάλης ευθύνης που αισθάνονται για τη θέση τους.

9.3. Διαφοροποίηση του προφίλ της προσωπικότητας βάσει της προϋπηρεσίας

Καμία στατιστικά σημαντική διαφορά δε βρέθηκε σε καμία από τις διαστάσεις της προσωπικότητας με βάση τα χρόνια υπηρεσίας σε όλες τις πέντε ομάδες των προϊσταμένων στα νηπιαγωγεία που συμμετείχαν στην έρευνα. Επίσης, μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δε βρέθηκαν σχετικές μελέτες που να δείχνουν αν η προσωπικότητα επηρεάζεται από τα χρόνια υπηρεσίας των προϊσταμένων.

9.4. Προφίλ ψυχικής ανθεκτικότητας

Οι προϊστάμενες των νηπιαγωγείων δηλώνουν υψηλότερο σκορ στην Υπευθυνότητα και ακολουθούν η Βάση υποστήριξης, η Προσαρμοστικότητα και η Αισιοδοξία/Ρεαλισμός και χαμηλότερο στη Σωματική ευεξία.

Δε βρέθηκαν έρευνες που να υποστηρίζουν με σαφήνεια αυτή την παραδοχή, αλλά μέσα στο γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο υποστηρίζεται ότι τα άτομα με ψυχική ανθεκτικότητα όταν αντιμετωπίζουν αντιξοότητες, παρουσιάζουν υποδειγματικό, κοινωνικά αποδεκτό προφίλ συμπεριφοράς, το οποίο είναι χαρακτηριστικό της υπευθυνότητας (O'Dougherty-Wright, Masten, Northwood & Hubbard, 1997).

Από το δείγμα της έρευνάς μας φάνηκε ότι η Υπευθυνότητα είχε υψηλό σκορ ως διάσταση της ψυχικής ανθεκτικότητας των προϊσταμένων, γεγονός που μας οδηγεί να συμπεράνουμε ότι οι προϊστάμενες δέχονται την ευθύνη για τις αποφάσεις που παίρνουν, αναγνωρίζουν τα λάθη στην κρίση τους και δίνουν μεγάλη βαρύτητα στην ευθύνη που έχουν ως σχολικοί ηγέτες.

9.5. Διαφοροποίηση του προφίλ της ψυχικής ανθεκτικότητας βάσει της ηλικίας

Η ηλικία των συμμετεχόντων προϊσταμένων της έρευνας έδειξε ότι παίζει στατιστικά σημαντικό ρόλο στην Αισιοδοξία/Ρεαλισμό, στην Προσωπική δύναμη, στη Συναισθηματική ευεξία, στο Θάρρος αποφάσεων και στην Επιμονή ως διαστάσεις της ψυχικής τους ανθεκτικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, η τάση που διαμορφώνεται δείχνει τις μεγαλύτερες προϊστάμενες (50-59) να είναι πιο αισιόδοξες/ρεαλίστριες, να έχουν περισσότερη προσωπική δύναμη, συναισθηματική ευεξία, θάρρος αποφάσεων και επιμονή από τις μικρότερες προϊστάμενες (30-39).

Επίσης, μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δε βρέθηκαν σχετικές μελέτες που να δείχνουν αν η ψυχική ανθεκτικότητα επηρεάζεται από την ηλικία των ατόμων που συμμετείχαν σε αυτές τις έρευνες.

9.6. Διαφοροποίηση του προφίλ της ψυχικής ανθεκτικότητας βάσει της προϋπηρεσίας

Καμία στατιστικά σημαντική διαφορά δε βρέθηκε στις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας με βάση τα χρόνια υπηρεσίας. Επίσης, δε βρέθηκαν σχετικές μελέτες που να δείχνουν ότι η ψυχική ανθεκτικότητα επηρεάζεται από τα χρόνια υπηρεσίας των ατόμων που συμμετείχαν σε αυτές τις έρευνες.

Μόνο στο άρθρο του Johnson, Down, Le Cornu, Peters, Sullivan, Pearce, & Hunter, (2010), το οποίο αναφέρει ότι όσον αφορά τις σχέσεις, η ψυχική ανθεκτικότητα των νέων εκπαιδευτικών βελτιώνεται όταν τα σχολεία επικεντρώνονται στις πολύπλοκες συναισθηματικές τους ανάγκες για να προωθήσουν τις κοινωνικές σχέσεις που βασίζονται στο σεβασμό, την ειλικρίνεια, τη φροντίδα και την ακεραιότητα.

9.7. Συσχέτιση της προσωπικότητας με τη ψυχική ανθεκτικότητα

Από τον έλεγχο των συσχετίσεων μεταξύ των διαστάσεων της προσωπικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας των προϊσταμένων, βρέθηκαν τόσο θετικές όσο και αρνητικές συσχετίσεις.

Πιο συγκεκριμένα, η Εξωστρέφεια σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Ρεαλισμό, Προσωπική δύναμη, Προσωπικές αξίες, Σωματική ευεξία, Θάρρος αποφάσεων, Υπευθυνότητα και Επιμονή. Αυτό σημαίνει ότι οι προϊστάμενες όσο πιο εξωστρεφείς, είναι τόσο μεγαλύτερη αισιοδοξία δείχνουν για το μέλλον, όσο μεγαλύτερη προσωπική δύναμη αποκτούν τόσο περισσότερες προσωπικές ηθικές αξίες ξεκαθαρίζουν, όσο μεγαλύτερη σωματική ευεξία, τόσο μεγαλύτερο θάρρος αποφάσεων αποκτούν ενεργώντας άμεσα σε απροσδόκητα ρίσκα πριν βγουν εκτός ελέγχου, όσο μεγαλύτερη υπευθυνότητα αναλαμβάνουν αναγνωρίζοντας λάθη στην κρίση τους τόσο μεγαλύτερη επιμονή δείχνουν με το να γίνονται πιο επίμονες σε όλες τις φάσεις της αντιξοότητας.

Η Προσήνεια σχετίζεται θετικά με όλες τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας. Αυτό σημαίνει ότι οι προϊστάμενες δηλώνουν ότι όσο πιο ευγενική και φιλική συμπεριφορά δείχνουν τόσο περισσότερες διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας εμφανίζουν.

Επιπλέον, η Ευσυνειδησία σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Όραμα και την Αισιοδοξία/Ρεαλισμός όπως και με την Προσωπική δύναμη, τη Βάση υποστήριξης, το Θάρρος αποφάσεων, την Προσαρμοστικότητα και την Επιμονή. Δηλώνουν ότι όσο πιο ευσυνείδητες είναι τόσο μεγαλύτερη αισιοδοξία για το μέλλον αναπτύσσουν, τόσο μεγαλύτερη προσωπική δύναμη αποκτούν αναζητώντας βοήθεια από τους άλλους, τόσο μεγαλύτερη βάση υποστήριξης έχουν λέγοντας σε αυτούς που εμπιστεύονται τις αμφιβολίες και τους φόβους τους, τόσο μεγαλύτερο θάρρος αποφάσεων έχουν ώστε να ενεργούν σωστά, τόσο μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα αποκτούν κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές στις στρατηγικές τους και τόσο μεγαλύτερη επιμονή δείχνουν στο να αντιμετωπίζουν τις αντιξοότητες.

Ακόμη, η Δεκτικότητα σε εμπειρίες σχετίζεται θετικά με την Αισιοδοξία/Όραμα, την Αισιοδοξία/Ρεαλισμό, την Προσωπική δύναμη, τις Προσωπικές αξίες, τη Σωματική ευεξία, το Θάρρος αποφάσεων, την Υπευθυνότητα, την Προσαρμοστικότητα και την Επιμονή. Αυτό σημαίνει ότι οι προϊστάμενες δηλώνουν ότι όσο πιο ανοιχτές σε εμπειρίες είναι τόσο μεγαλύτερη αισιοδοξία για το

μέλλον αποκτούν, τόσο μεγαλύτερη προσωπική δύναμη δείχνουν πιστεύοντας ότι θα μάθουν κάτι από την αντιξοότητα ώστε να είναι πιο δυνατές στο μέλλον, τόσο περισσότερες προσωπικές αξίες αναπτύσσουν, τόσο μεγαλύτερη σωματική ευεξία έχουν, τόσο μεγαλύτερο θάρρος αποφάσεων αποκτούν ψάχνοντας διαφορετικές απόψεις από τις δικές τους, τόσο περισσότερο υπεύθυνες γίνονται με το να αποδέχονται την ευθύνη για όλες τις αποφάσεις που παίρνουν, τόσο μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα δείχνουν στις αλλαγές και τόσο περισσότερο επίμονες γίνονται ώστε να μην αποπροσανατολίζονται από τους βασικούς τους στόχους.

Επίσης, ο Νευρωτισμός σχετίζεται αρνητικά με όλες τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο νευρωτικές είναι οι προϊστάμενες, δηλαδή νευρικές, εγώιστριες, καταθλιπτικές, αγχωμένες και σε κακή και ασταθή διάθεση, τόσο λιγότερο αισιόδοξες είναι για το μέλλον, τόσο λιγότερο αποτελεσματικές είναι ως σχολικές ηγέτιδες, τόσο λιγότερο βασίζονται στις ηθικές τους αξίες, τόσο λιγότερο βασίζονται στη βάση που έχουν ως υποστήριξη μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, τόσο λιγότερο μαθαίνουν από τις εμπειρίες των άλλων, τόσο λιγότερο αποδέχονται την ευθύνη για τις δύσκολες αποφάσεις που παίρνουν και τις αλλαγές που κάνουν, τόσο λιγότερο προσαρμόζονται στις ξαφνικές αλλαγές και τόσο λιγότερο επίμονες γίνονται σε όλες τις φάσεις της αντιξοότητας επιτρέποντας στην αντιξοότητα να επηρεάζει τις άλλες πλευρές της ζωής τους.

Τέλος, μέσα από τη γραμμική παλινδρόμηση έγινε προσπάθεια να φανεί ποιος παράγοντας της προσωπικότητας μπορεί να προβλέψει την ψυχική ανθεκτικότητα και βρέθηκε ότι μόνο η Προσήνεια και η Δεκτικότητα σε εμπειρίες ως διαστάσεις της προσωπικότητας είναι ισχυροί προβλεπτικοί παράγοντες της ψυχικής ανθεκτικότητας, ενώ ο Νευρωτισμός είναι αρνητικός παράγοντας και η Εξωστρέφεια και η Ευσυνειδησία δεν είναι προβλεπτικοί παράγοντες της ψυχικής ανθεκτικότητας. Αυτό σημαίνει πως όσο πιο φιλική και ευγενική συμπεριφορά δείχνουν οι προϊστάμενες και όσο πιο δεκτικές στις νέες εμπειρίες είναι, τόσο πιο ψυχικά ανθεκτικές γίνονται.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών ήταν ασθενείς και σε επίπεδο σημαντικότητας $p < 0.05$. Ως εκ τούτου αντιπροσωπεύουν τάσεις που ενδεχομένως διαμορφώνονται στο πλαίσιο άσκησης διευθυντικών καθηκόντων και οι οποίες χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης σε μεγαλύτερο εύρος τόσο δειγματοληπτικό όσο και γεωγραφικό.

Η διαδικασία της προαγωγής της ψυχικής ανθεκτικότητας αναδεικνύεται σε ένα ζήτημα αυξανόμενης σημασίας για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τα μέλη των σχολικών οργανισμών, ως αποτέλεσμα της αύξησης των αγχογόνων καταστάσεων, με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή, συμπεριλαμβανομένου και του ρυθμού των αλλαγών που συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο. Συμβάλλει στο να αντιληφθούν οι διευθυντές τις διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας και σε τι βαθμό επηρεάζονται από τα καθημερινά τους προβλήματα ώστε να αλλάξουν στάση και να βρουν τι προάγει την ψυχική τους ανθεκτικότητα για το καλό των ιδίων, των μαθητών τους και της σχολικής κοινότητας γενικά. Η συγκεκριμένη πραγματικότητα δημιουργεί μια νέα πρόκληση στους εκπαιδευτικούς και δη στους διευθυντές για να καταβάλουν οι ίδιοι κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να ανταποκριθούν στην αναγκαιότητα της προαγωγής της ψυχικής ανθεκτικότητας στο χώρο της σχολικής κοινότητας.

Δυναμώνοντας την ψυχική τους ανθεκτικότητα γνωρίζουν τι είναι σημαντικό για τους ίδιους, ξεκαθαρίζουν το προσωπικό τους όραμα και τις βασικές τους αξίες, προκαλούν τις αλλαγές για τους ίδιους και τους άλλους, γνωρίζουν τι μπορούν να αλλάξουν, να επηρεάσουν και τι όχι και εστιάζουν σε αυτό που μπορούν να αλλάξουν, προσέχουν τον εαυτό τους, βρίσκουν νέους τρόπους επικοινωνίας για να πλησιάσουν τους άλλους και αυξάνουν την πειθαρχία που τους δίνει δομή και σταθερότητα.

Σε αυτή την έρευνα οι συμμετέχοντες που χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα ήταν διευθυντές νηπιαγωγείων στη Μαγνησία. Σε μια μελλοντική έρευνα, ωστόσο, προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ως δείγμα εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ως δείγμα αρχάριοι εκπαιδευτικοί που είναι λίγα χρόνια στο επάγγελμα, για να δούμε αν θα υπάρξουν διαφορετικά αποτελέσματα.

Μια συνδυασμένη ποιοτική και ποσοτική έρευνα μπορεί να αναδείξει περισσότερες πτυχές του ζητήματος της ηγεσίας, της προσωπικότητας και της ανθεκτικότητας. Μελλοντικοί ερευνητές μπορεί από τη μια πλευρά να εστιάσουν σε μεγαλύτερο και πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα και από την άλλη πλευρά να συμπεριλαμβάνουν δείγματα εκπαιδευτικών και από τις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας.

Βιβλιογραφία

- Benard, B. (1991). *Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school and community*. San Francisco: West Ed Regional Educational Laboratory.
- Chemers, M. M. (1997). *An integrative theory of leadership*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Christman, D., & McClellan, R. (2007). Living on barbed wire: Resilient women administrators in educational leadership programs. *Educational Administration Quarterly*, 44(1), 3-29.
- Cooper, N., Estes, C. A., & Allen, L. (2004). *Bouncing back: How to develop resiliency through outcome-based recreation programs*. Ανακτήθηκε από Web: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1145/is_4_39/ai_n6094191/pg_3/
- Costa, T. P., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 322-331.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives (2nd ed.). In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102-138). New York: Guilford.
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues (2nd ed.). In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and Research* (pp. 114-158). New York, NY: Guilford Press.
- Johnson, B., Down, B., Le Cornu, R., Peters, J., Sullivan, A., Pearce, J., & Hunter, J. (2010). Conditions that support early career teacher resilience. Refereed paper presented at the *Australian Teacher Education Association Conference*. Townsville, Qld. Ανακτήθηκε από Web: <http://www.ectr.edu.au/publications/8-full-publication-list/42-atea-conference-2010.html>
- Judge, A. T., Bono, E. J., Ilies, R., & Gerhardt, W. M. (2002). Personality and leadership: A qualitative and quantitative review. *Journal of Applied Psychology*, 87 (4), 765-780.
- Katz, D., & Kahn, R. L. (1978). *The social psychology of organizations* (2nd ed.). New York: Wiley.

- Lazaridou, A., & Beka, A. (2015). Personality and resilience characteristics of Greek primary school principals. *Educational Management Administration & Leadership*, 43(5), 772-791.
- Loehr, J., & Schwartz, T. (2003). *The power of full engagement: Managing energy, not time, is the key to high performance and personal renewal*. New York: Free Press.
- Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12(4), 857-885.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Lynch, M., & Cicchetti, D. (1998). An ecological-transactional analysis of children and contexts: The longitudinal interplay among child maltreatment, community violence and children's symptomatology. *Development and Psychopathology*, 10, 235-257.
- Maclea, K. (2004). Resilience: What it is and how children and young people can be helped to develop it. CYC-Online, 62. Ανακτήθηκε από Web: <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0304-resilience.html>
- Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. In M. Wang & E. Gordon (Eds.), *Risk and Resilience in Inner City America: Challenges and Prospects* (pp. 3-25). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Masten, A. S. (1999). Commentary: The promise and perils of resilience research as a guide to preventive interventions. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* (pp. 251-257). New York: Plenum Press.
- McCrae, R. R. (2002). Cross-cultural research on the Five-Factor model of personality. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4), 1-12.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-Factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five factor theory perspective*. New York: Guilford Press.
- McCrae, R. R., & John, O. (1992). An introduction to the Five-Factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- Netuveli, G., Blane, D., Wiggins, D. R., Montgomery, M. S., & Hildon, Z. (2008). Mental health and resilience at older ages: Bouncing back after adversity in the British Household Panel Survey. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 62(11), 987-991.
- O'Dougherty-Wright, M., Masten, A. S., Northwood, A., & Hubbard, J. J. (1997). Long term effects of massive trauma: Developmental and psychobiological perspectives. In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), *Developmental Perspectives on Trauma* (pp. 181-225). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Osofsky, J.D. (1995). The effects of exposure to violence on young children. *American Psychologist*, 50, 782-788.

Patterson, L. J., & Kelleher, P. (2005). *Resilient school leaders: Strategies for turning adversity into achievement*. Ανακτήθηκε Ιανουάριο 10, 2012 από Web: [http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=HxZvNgjUrVEC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Patterson,+J.,+%26+Kelleher,+P.+\(2005\).+Resilient+school+leaders:+Strategies+for+turning+adversity+into+achievement.&ots=Dg15tbmzbt&sig=oRn_8pV6-PX47g1NB0MfyzviTsc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=HxZvNgjUrVEC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Patterson,+J.,+%26+Kelleher,+P.+(2005).+Resilient+school+leaders:+Strategies+for+turning+adversity+into+achievement.&ots=Dg15tbmzbt&sig=oRn_8pV6-PX47g1NB0MfyzviTsc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Patterson, L. J., Goens, A. G., & Reed, E. D. (2009). *Resilient leadership for turbulent times. A guide to thriving in the face of adversity*. USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc & AASA.

Pulley, M. L. (1997). *Losing your job-reclaiming your soul: Stories of resilience, renewal and Hope*. Ανακτήθηκε Νοέμβριο 6, 2011 από Web: http://www.amazon.com/Losing-Your-Job-Reclaiming-Soul-Jossey-Bass/dp/0787909378/ref=sr_1_3?s=books&ie=UTF8&qid=1331508308&sr=1-3

Wolin, S. J., & Wolin, S. (1993). *The resilient self: How survivors of troubled families rise above adversity*. New York, NY: Villard Books.